

Carlo Maria Martini
Odvaha
milovat

Duchovní cvičení s apoštolem Petrem

Odvaha milovat

Carlo Maria Martini

Odvaha milovat

Duchovní cvičení s apoštolem Petrem

KARMELITÁNSKÉ NAKLADATELSTVÍ

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Martini, Carlo Maria, 1927-2012

[Coraggio della passione. Česky]

Odvaha milovat : duchovní cvičení s apoštolem Petrem / Carlo Maria Martini ; z italského originálu Il coraggio della passione ... přeložila Markéta Štěpánková. – V Praze : Karmelitánské nakladatelství, 2022. – 165 stran. – (Malý duchovní život ; svazek 166)

Obsahuje bibliografii

ISBN 978-80-7566-239-2 (brožováno)

* 27-246 * 27-36 * 27-312.55 * 27-236.5 * 27-184 * 27-1/-9 * 27-184.3 * 27-4
* 2-474-256-277 * 2-231 * 272-584.7 * (049)

– Petr, svatý, činný 1. století

– Ježíš Kristus

– Bible. Nový zákon

– křesťanští světcí – 1. století

– apoštolové – 1. století

– biblické postavy – 1. století

– Bůh a člověk

– křesťanské učení

– křesťanská víra

– křesťanský život

– biblická interpretace

– biblické citáty

– katolické exercicie

– pojednání

27-5 - Liturgie. Křesťanské umění a symbolika. Duchovní život [5]

IL CORAGGIO DELLA PASSIONE

by Carlo Maria Martini

© 2008 Edizioni Piemme

© 2018 Mondadori Libri S.p.A.

Published by Mondadori under the imprint of Piemme

Czech edition © Karmelitánské nakladatelství, s. r. o., Praha, 2022

ISBN 978-80-7566-239-2

Úvod

*Duchu Svátý, tobě svěřujeme tyto dny s touhou,
abys osvítil a inspiroval každou naši myšlenku,
každé naše slovo a každý náš skutek
a abychom tě byli ve všem poslušni.*

Na počátku bych chtěl připomenout, kdo všechno se na exerciciích podílí. Jak takové exercicie vypadají, všichni dobře víte, protože jste je prožili už mnohokrát, ale je dobré připomenout, kdo všechno do nich zasahuje. Pak vám ještě krátce představím jejich téma.

PROTAGONISTÉ DUCHOVNÍCH CVIČENÍ

Protagonistů mají duchovní cvičení pět.

– Prvním z nich je *Duch Svátý*. To, co se při exerciciích říká, co povídám já, není až tak důležité, protože ve vás působí Duch Svátý. Pro mě je to útěcha, protože když pomyslím na to, kolik vás je a jaké jsou mezi vámi rozdíly, co se týče původu, spirituality či životních zkušeností, je mi jasné, že přizpůsobit exercicie každému na míru by bylo nesmírně těžké. Napadá mě refrén jedné písně, líčící pasáž z evangelia o rozmnožení chlebě: „Kde najdeme tolik chleba, abychom nasýtili tolik lidí?“

Vycházím z *Duchovních cvičení* svatého Ignáce z Loyoly, jichž se budu přidržovat, protože je považuji za něco jako rodinný poklad. Čteme v nich: „Neboť ačkoliv můžeme mimo cvičení nabádat dovoleným a záslužným způsobem všechny ty, kteří jsou pravděpodobně schopni zvolit si zdrženlivost, neporušenost, řeholní život a každý způsob evangelijní dokonalosti, tak je přece v těchto duchovních cvičeních při hledání vůle Bo-

ží vhodnější a mnohem lepší, aby se Stvořitel a Pán sám sděloval jemu oddané duši“ – dotýká se nás přímo Duch Svátý – „tím, že ji přivine ke své lásce a chvále a disponuje pro tu cestu, na které mu od této chvíle bude moci lépe sloužit.“ Ve španělském originále je uvedeno, že některé verze obsahují místo slov „tím, že ji přivine“ slova „tím, že ji zapálí“ či „tím, že ji roznítí“. „Ten, kdo dává cvičení, nemá se tedy obracet nebo přiklánět ani k jedné, ani ke druhé straně, nýbrž zůstat v rovnováze a nechat přímo“ – *immediate*, španělský originál připojuje za příslovce „přímou“ jeho latinský ekvivalent, aby ho ještě zdůraznil – „jednat Stvořitele s tvorem a tvořít se svým Stvořitelem a Pánem“ (Poznámka patnáctá).

Bůh tedy působí přímo a toto působení Ducha Svátého na každého z nás, které významně osvětlil Karl Rahner svými pracemi o dynamice církve, je pro křesťanství typické. Duch Svátý promlouvá skrze proroky nejen obecně, k zástupcům, ale mluví také ke mně a říká mi slova určená jen mně a nikomu jinému.

Těmto slovům – a toto je nutno mít neustále na paměti – je třeba naslouchat za určitých podmínek, a to především v *tichu* a *usebranosti*, protože, jak říká opět svatý Ignác v sedmém pravidle pro rozlišování duchů: „U těch, kteří postupují od dobrého k lepšímu, dotýká se dobrý anděl duše jemně, zlehka a mírně jako kapka vody, která proniká do houby“ (č. 335). Tak se může stát, že pravého slova Božího určeného přímo konkrétnímu člověku si tento člověk ani nepovšimne a nezaposlouchá se do něho. Proto je k tomu, abychom zaslechli to, co nám říká Duch Svátý, ticho tak důležité.

– Druhým protagonistou exercicií jste *vy*. Každý z vás by měl tyto dny zahájit zodpovědně, protože nebývá snadné

najít si čas na zastavení a odpočinek, kdy nemusíme řešit nic naléhavého ani se věnovat pastoračním povinnostem. Tohoto času byste měli využít co nejlépe, protože to, jaké ovoce duchovní cvičení přinesou, závisí na vaší svobodné odpovědi Duchu Svatému. Tuto práci musíte vykonat vy sami, já vám jen hned teď nabídnu dva úkoly, jejichž splnění by bylo nejen hezké, ale hlavně užitečné.

Udělejte si program. Hlasitá modlitba, ranní a večerní chvály, mše i poslech meditací, to vše je samozřejmě důležité, ale stanovte si také dobu, v níž se budete věnovat tiché modlitbě. Pro tichou modlitbu vycházející z Božího slova by bylo dobré vymezit tři či čtyři půlhodiny denně.

Součástí exercicií bude rovněž adorace, úžasný, i když poměrně mladý nástroj – zrodil se až ve středověku v západní církvi – který prokazuje křesťanům velké služby.

Jeden církevní otec mluví velmi přiléhavě o *solitudo pluralis*: kdo se modlí sám, má za sebou celou církev a táhne za sebou tisíce lidí a spolu s nimi i spoustu bolestí, trápení a tragédií, které postihují naše rodiny, komunity i celý svět.

A pak byste si také mohli zapsat odpovědi na dvě otázky.

První z nich zní: Jak do těchto exercicií vstupují? Každý rok do nich totiž vstupujeme jinak, někdy jsme nadšení a naplnění pokojem a jindy zas unavení, sklíčení či zatrpklí. A jaké okolnosti – osobní, rodinné, zdravotní či související s mou komunitou nebo církví – toto mé dnešní rozpoložení před Bohem v dobrém či špatném ovlivnily?

A druhá otázka: Jak bych chtěl z exercicií odcházet? Po jaké milosti, po jakém vhledu nejvíce toužím? Ne-

musí to být nutně to, co chce sám Pán, ale směr cesty to napoví.

– Třetím protagonistou jsem *já*. Cítím se jím být především proto, že se za vás modlím. Už před časem jsem začal s přímluvnou modlitbou za každého z vás, protože bych si moc přál, aby Pán promluvil k vašemu srdci.

Kromě toho vám nabídnu několik textů z Písma svatého, ale k tomu se ještě vrátím.

– Čtvrtým protagonistou – a na to bychom neměli zapomínat! – je *nepřítel*, který nikdy nespí a neustále se nás snaží nejrůznějšími způsoby vyrušovat. Svatý Ignác ho připomíná v pravidle pro rozlišování duchů: „Vlastností zlého ducha je hryzat, dělat smutným, klást překážky, znepokojovat nesprávnými důvody, aby člověk nepokračoval“ (č. 315). Možná to jsou důvody zcela konkrétní, týkající se denního provozu, ale člověk kvůli nim ztrácí čas, myslí na něco jiného a nakonec zjistí, že se nemodlil zdaleka tak, jak si předsevzal. Všechno, co nás z usebranosti vytrhuje, co zanechává hořkost, co vede ke smutku, roztržitosti či nechuti, je dílem zlého ducha. V pravidlech pro druhý týden říká svatý Ignác o tomto duchu velmi přesně, že je mu vlastní „bojovat proti potěšení a duchovní útěše tím, že používá zdánlivých důvodů, zchytralostí a stálých klamných závěrů“ (č. 329). Ztrácíme-li hlavu kvůli hloupostem, je to práce našeho nepřítele, který je během duchovních cvičení ještě aktivnější než jindy. Když se nám dostává duchovní útěchy, zdají se nám exercicie snadné; jsme v novém prostředí, odpočíváme... Avšak když je prožíváme v období duchovní vyprahlosti, je hodina modlitby utrpením. Při exerciciích je někdy třeba namáhat se,

bojovat, počítat s tím, že se dostaví únava. Svatý Ignác nás nabádá, abychom se bezútěšnosti postavili a nad pokušeními zvítězili tím, že budeme, mimo jiné, věnovat modlitbě a rozjímání ještě více času (srov. č. 319). Tak může člověk ďáblu nejen odolat, ale dokonce nad ním i zvítězit.

– Pátým protagonistou exercicií je *církev* a především vaše komunita, která se za vás určitě modlí stejně jako celá církev. Nadnáší nás moře přímluv, a tak se máme o co opřít. To je dobré mít na paměti, protože v těchto dnech, v tomto týdnu tiché modlitby, děláme pro svou farnost a svou komunitu velmi mnoho, přestože tady obvyklé množství důležitých úkolů a povinností necháváme stranou.

Modlí se za nás i celá církev v nebi, Panna Maria, svatí a naši andělé strážní. Na jejich podporu a přímluvu bychom měli s důvěrou spoléhat, protože exercicie nejsou procházka růžovým sadem. Ne snad proto, že by nás mohlo něco ohrožovat zvenčí, ale proto, že čas, který máme k dispozici, můžeme promrhat, z vytyčené cesty se odchýlit a exercicie prožít tak, že nepřinesou žádné plody.

Tolik tedy k pěti protagonistům exercicií. Ještě bych chtěl krátce zdůraznit, jak důležité jsou usebrání a ticho, protože právě ony poskytují z naší strany prostor pro působení Ducha Svatého. Svatý Ignác ve Dvacáté poznámce prohlašuje, že „když se člověk odloučí od mnoha přátel a známých a stejně tak od mnoha ne dobře uspořádaných záležitostí, aby sloužil Bohu, našemu Pánu, a aby ho chválil, získá nemalou zásluhu před jeho božskou Velebností. Prodlévá-li v ústraní a nemá roz-

dělené myšlenky na mnoho věcí, nýbrž věnuje veškerou starost jednomu, jak by totiž sloužil svému Stvořiteli a prospěl své vlastní duši, používá své přirozené schopnosti svobodněji, aby horlivě hledal to, po čem tak velice touží. Čím více se naše duše nalézá sama a v ústraní, tím více se stává schopnější přiblížit se svému Stvořiteli a Pánu a dotýkat se ho; a čím více se mu přiblíží, tím více se disponuje pro přijímání milostí a darů od jeho božské a svrchované dobroty“ (č. 20).

Prosme Pána, abychom byli jeho působení takto otevření i my.

TÉMA DUCHOVNÍCH CVIČENÍ

Nad tématem jsem dlouho přemýšlel. Exercicie vycházející z prvního listu apoštola Petra jsem již vedl a nechtěl bych se opakovat. Jeho postava mě však neustále přitahuje. Petrovo jméno je ostatně v Novém zákoně připomínáno nejvíce, hned po Ježíšovi. Petr je zmiňován 154x, nepočítaje v to 27 míst, kde vystupuje jako Šimon, a 9, kde je jeho jméno uvedeno v aramejské podobě Kéfas.

Myslím, že Petr nám může na naší cestě podat pomocnou ruku.

Přemýšlel jsem i nad tím, kolik let kněžství už máme za sebou. Mně je teď osmdesát a už šedesát dva let jsem řeholníkem a padesát čtyři let knězem. Vám je mezi čtyřiceti a padesáti, a to je, jak se domnívám, správná chvíle pro určité bilancování, a to jak z pohledu osobního, tak i z pohledu církve. Nastal čas ohlédnout se pozorně, s bdělostí i s vděčností za uplynulými lety a získat nad nimi jakýsi nadhled. A v tom nám může pomoci

právě Petrova cesta, lemovaná různými podobami *povolání* a *obrácení*.

Napočítal jsem jich sedm, ale mohlo by jich být i méně. Každé z nich je totiž nějak zahrnuto i v těch ostatních, nicméně apoštol si je uvědomuje postupně. Kdybychom však započítali i Skutky apoštolů, dospěli bychom k vyššímu číslu, protože Petrovo chápání toho, v čem jeho služba spočívá, se prohlubuje neustále.

Přečtěme si například začátek Petrovy řeči v Césareji: „*Teď opravdu chápu*, že Bůh nikomu nestraní, ale v každém národě že je mu milý ten, kdo se ho bojí a dělá, co je správné“ (Sk 10,34). Jsme účastni Petrovy velké proměny. Věděl to, vnitřně to tušil už dřív, ale teď to chápe doopravdy, jasně vidí, že tomu tak skutečně je. Je to tedy jeho další povolání a tak trochu i obrácení.

Něco podobného je vylíčeno i ve Skutcích 12,11. Když Petr vychází z vězení, je jako ve snu a nechápe, co se to s ním děje. Pak ale „přišel k sobě a řekl: *‘Teď vím jistě, že Pán poslal svého anděla a vytrhl mě z Herodových rukou’*“. Znovu si totiž uvědomil, že Bůh osvobozuje.

Na přesném počtu apoštolových povolání a obrácení nesejde, rozlišuji je hlavně pro názornost, abychom pochopili, co se děje v našem nitru. Ani my se neloudáme po slepé koleji, ale sedíme ve vlaku, který uhání přes hory a doly, a před sebou máme spoustu nových věcí. Nad svými vlastními povoláními a obráceními, jimiž jsme v uplynulých letech svého kněžského působení prošli, se budeme zamýšlet na základě povolání a obrácení apoštola Petra, který je tak trochu prototypem všech křesťanů povolaných sloužit Pánu.

Skrze toto rozpomínání bychom se měli přiblížit k nadhledu, o kterém jsem už hovořil. Rád bych, aby-

chom se při tomto našem putování obraceli přímo na Petra a kladli mu otázky.

Představme si, že jsme v Římě a že je tam i on, jenže v domácím vězení. Žije v pronajatém pokojíku, stejně jako předtím Pavel, je řetězem připoután k vojákovvi, který ho hlídá, a čeká na soudní proces. Zprávy, které dostává, nejsou příznivé, vypadá to, že bude odsouzen k smrti, ale i přesto je ochoten odpovídat na naše otázky.

A tak bych mohl naše duchovní cvičení nazvat klidně „Z paměti starého apoštola“.

Kladu si otázku, co to vlastně znamená „starý“. Říkám si, že starý nemusí být jen ten, kdo má hodně zkušeností, protože víc zkušeností než kdejaký sedmdesátník může mít i čtyřicátník, který projel celý svět. Stáří není ani to postupné ubývání sil, kdy, jak s humorem prohlašuje kniha Kazatel, „se chvějí strážcové domu“ a „utichá hlas mlýnku“ (srov. Kaz 12,1–8). Stáří není jen toto, protože kdejaký nemocný mladý člověk je na tom hůř. Co je tedy stáří?

Stáří je možná to, co Písmo svaté nazývá „moudrostí srdce“, propojení každodenního života a velkých ideálů. Karl Rahner by svou terminologií definoval stáří jako rovnováhu mezi transcendentálním a kategoriálním. Transcendentálním se rozumějí velká témata našeho života: jsme stvořeni k tomu, abychom s Bohem rozmlouvali a abychom ho viděli, naše srdce touží po něčem stále větším. Pro něco takového se mladí lidé snadno nadchnou. Ale pak je tu i „kategoriální“, tedy skutečnosti každodenního života. Když člověk dospěje do středního věku, obvykle se hodně věnuje právě jim a na to ostatní pozapomene.

Starý je ten, kdo dokázal transcendentální a kategoriální propojit, kdo našel, jak říká Manzoni v závěru *Snoubenců*, „trest' celého příběhu“, kategoriální zavinité do transcendentálního, které nezapomíná na všední záležitosti a zároveň jim dokáže rozumět z pohledu věčnosti. Tak alespoň vidím starce já.

„Transcendentální“, to je svět velkých začátků, velkoryse rozvržených základů a dalekých výhledů, zatímco „kategoriální“, to je náš běžný, každodenní život, kterým jsme někdy úplně pohlceci, protože se na nás neustále valí další a další úkoly a povinnosti. Stařec je člověk, kterého každodenní námaha netrápí a transcendentno nefascinuje, protože je spojil v jedno. Myslím si, že právě takový byl i Petr.

Že je „starý“, to o sobě ve svém prvním listě říká on sám: „Vaše starší vybízím – já sám starý jako oni...“ (1 Petr 5,1). Možná to píše tak trochu ze zdvořilosti, jako muž s velkou autoritou, a není to nutně narážka na vysoký věk. Každopádně mu bylo šedesát či pětadesát, tedy asi tolik jako Pavlovi, který o sobě v listu Filemonovi říká: „Mluví to Pavel, stařec, a nyní vězeň pro Krista Ježíše“ (Flm 9). A Pavel byl možná o něco mladší než Petr.

Lidé tohoto věku byli tehdy považováni za staré a sešlé, a za starce byl tedy považován i Petr. Proto se ho můžeme ptát na spoustu věcí, které nás zajímají. Vydejme se tedy na cestu, ale nejdřív poprosme Pannu Marii a anděly strážné, aby se za nás přimlouvali a vyprosili nám hojnost darů Ducha Svatého.

PETROVA ŽIDOVSKÁ VÍRA

*Petře, jaká byla tvoje víra,
než jsi potkal Ježíše?*

V tomto rozjímání položme Petrovi první otázku, která zní takto: Jaká byla tvoje víra, než jsi potkal Ježíše? Rád bych pochopil, odkud Petr vyšel a po jaké cestě krácel.

A Petr by nám odpověděl: Moje víra, to byla velmi prostá a velmi pevná židovská víra. Byl jsem dospělý, ženatý muž a zároveň žid očekávající příchod Mesiáše. Měl jsem blízko k přátelům Jana Křtitele.

Povšimněme si, že o stejné židovské víře mluví i Pavel ve druhém listě Timotejovi: „Děkuji Bohu, kterému sloužím s čistým svědomím – jako už moji předkové –, když na tebe pořád vzpomínám ve svých modlitbách dnem i nocí. Když vzpomenu na tvé slzy, toužím tě zase spatřit; to by byla pro mě veliká radost. V paměti mi ožívá, jak upřímná je tvoje víra. Ale tak věřila už dávno tvoje babička Lois a tvoje matka Euniké, a jak jsem přesvědčen, platí to i o tobě“ (2 Tim 1,3–5). Ježíšův příchod spadá pravděpodobně někam do doby mezi Lois a Euniké, ale jak se zdá, měly obě ženy tutéž víru. V této židovské víře, jejímž naplněním se stal Kristův příchod, musí být tedy něco velmi silného.

A ještě silněji se Pavel vyjadřuje ve své bojovné řeči před veleradou v Jeruzalémě, když je souzen. Tehdy „zvolal: ‘Bratři, já jsem farizeus, syn farizeů! Stojím před soudem kvůli naději ve vzkříšení mrtvých!’“ (Sk 23,6).

Věří tedy stejně jako farizeové a nijak se od nich nedistancuje.

BOŽÍ PŮSOBENÍ

Ptejme se Petra dál: Co je pro víru zbožného žida typické? A čím se liší od víry zbožného pohana, od víry *gojim*?

Myslím, že Petr by se na chvíli zamyslel a pak by s povzdechem, protože se bude muset vyjádřit poněkud kriticky, odpověděl: Víte, když někdo, kdo se narodil jako pohan – tak jako mnozí z vás, teprve později naroubovaní na olivovník, jímž je lid Izraele – a především někdo, kdo vyšel z řecké filozofické tradice, mluví o Bohu, hledá nejprve pojmenování, nějakou slavnostní definici, takovou, jakou jste se učili ve škole nebo v hodinách náboženství: Dokonalé bytí, Nehybný hybatel, Nejvyšší bytost, Vrcholné dobro, Čistý akt.

V hodinách filozofie nás učili, že Bůh je *Aseitas*, ten, který je „sám od sebe“, který není na ničem závislý, úplný Počátek i naprostý Konec. Když jsem otevřel jednu katolickou encyklopedii u hesla „Bůh“, zjistil jsem, že se tam v souvislosti se židovským národem říká: „Boží jména jsou: El, Elohim, Jahve, Abba.“ Ale něco takového je židovské mentalitě zcela cizí!

Gramatika víry – řekl by nám Petr – nevychází u zbožného žida nikdy z definic a substantiv, ale tvoří ji tři části: *sloveso*, *adjektivum* a teprve potom *substantivum*, a to je ještě ke všemu použito metaforicky.

Víra tedy tehdy nevycházela z abstraktních úvah, ale byla založena na zkušenosti židovského národa s Božím působením a především s tím, co Bůh dělá pro člověka. Židovská gramatika víry je tedy v první řadě seznam sloves, která popisují, jak Hospodin zasahuje ve prospěch jednotlivce, národa či celého lidstva. Boha zpřítomňují slovesa, protože líčí jeho působení, ale zároveň ho i zahalují, neumožňují nám spatřit jeho tvář. Bůh zůstává tajemstvím.

Takových sloves je mnoho, stačí si připomenout žalmy či knihy proroků. Pár z nich vám nyní představím.

Začněme slovesem *stvořit*. Bůh stvořil zemi a stvořil i člověka. U proroka Izaiáše čteme: „Tak praví Bůh, Hospodin, který stvořil nebe a roztáhl je, rozprostřel zemi s tím, co na ní roste, lidem na ní dává život a dech těm, kteří po ní chodí“ (Iz 42,5). Nebe, země, život lidí; konkrétněji už to snad ani říct nejde.

Bůh *dává zaslíbení*: „Při sobě samém přísahám – praví Hospodin –, že jsi to udělal a neodepřel mi svého syna, své jediné dítě, zahrnu tě požehnáním a rozmnožím tvé potomstvo jako nebeské hvězdy, jako písek na mořském břehu“ (Gn 22,16–17).

Bůh něco slíbil a svému slibu zůstává věrný.

Bůh také *osvobozuje*: „Proto řekni Izraelitům: ‘Já jsem Hospodin. Vyvedu vás z egyptské roboty, vysvobodím vás z otroctví a vykoupím vás vztaženou paží a velikými soudy’“ (Ex 6,6). Sloveso „osvobodit“ se v Bibli vyskytuje nesčetněkrát.

Mnohokrát je v ní použito i sloveso *vykoupit*. Bůh vykupuje svého služebníka prodaného do otroctví a tak ho zachraňuje: „Neboj se, vždyť jsem tě vykoupil, dal jsem ti jméno, jsi můj! (...) Neboť já jsem Hospodin, tvůj Bůh, Svatý Izraele, tvůj vykupitel“ (Iz 43,1–2).

Bůh *přikazuje*: „Zachovej to, co ti dnes přikazují“ (Ex 34,11). „Slyš, Izraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin je jediný. Miluj Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou silou! Tato slova, která ti dnes přikazují, ať zůstanou v tvém srdci!“ (Dt 6,4–6). Tímto *Šema Jisra'el* začíná každé ráno v šest hodin své vysílání izraelský rozhlas a já ho vždy poslouchám, aby můj den začal právě v tomto rytmu.

Bůh také *vede*: „Pamatuj na celou cestu, po níž tě vedl Hospodin, tvůj Bůh, čtyřicet let na poušti“ (Dt 8,2). Hospodin dovedl svůj lid až do zaslíbené země.

Bůh *odpouští*. Ve čtvrtém verši žalmu 65 čteme: „Naše nevěrnosti nás tísní, ty je však odpouštíš.“ Bůh *volá*. Volá Mojžíše: „Když Hospodin viděl, že se Mojžíš přichází podívat, zavolal z keře: ‘Mojžíši, Mojžíši!’“ (Ex 3,4) – i mnoho dalších. A konečně Bůh si také určité lidi *volí* – hebrejské sloveso zní *bahar*.

Všechna tato slovesa, a mnohá další, popisují, jak Bůh jedná s lidem Izraele, jak se „zaplétá“ s člověkem. Petr nám řekne: My jsme ho nebrali jako někoho, kdo existuje sám o sobě, jako svrchovaného vládce, ale jako toho, kdo pro nás koná veliké věci.

Takto velkolepě zasáhl Bůh do dějin mnohokrát – vysvětluje dál Petr – a toto jeho působení popisují i některá *přídavná jména*. Nekladou si však za cíl Boha nějak definovat, jen chtějí jeho působení poněkud zobecnit. Krásný příklad najdeme v knize Exodus: „Hospodin, Hospodin, Bůh milosrdný a milostivý, shovívavý, velmi laskavý a věrný“ (Ex 34,6–7). Všechna tato přídavná jména jsou odvozena od sloves popisujících Boží působení.

A konečně je tu i pár *podstatných jmen*, použitých metaforicky.

Na jedné straně jsou to metafory popisující Boží vládu, na straně druhé metafory líčící Boží pomoc.

Jako příklad prvního typu metafor můžeme uvést označení Boha jako soudce, krále, vítězného vojevůdce či otce. Metafory druhého typu ukazují Boha, který se o svůj lid stará, je mu oporou, pozvedá ho a živí: pastýř, zahradník, matka, léčitel, vinař (srov. Iz 5,1–7). Žádná z nich se však nesnaží Boha popsat dokonale a jednou provždy.